

KSIĄŻKA LITERACKA W POLSCE W LATACH 1990-2010 W ŚWIETLE STATYSTYKI

Jadwiga Sadowska
Zakład Informacji Naukowej
i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet w Białymstoku

Statystyka wydawnicza, literatura piękna polska i obca, przekłady literatury pięknej, książka literacka w Polsce

Rok 1990, uznawany za początek wolnego rynku książki w Polsce, oznaczał równocześnie koniec monopolu państwa w działalności wydawniczej, koniec planowanej i kontrolowanej przez państwo produkcji wydawniczej, ale też jednocześnie koniec mecenatu państwa wobec znacznej części środowiska pisarskiego i wydawniczego¹. Rok ten stanowił początek istotnych zmian w finansowaniu i organizacji oficyn wydawniczych. Pojawili się nowi prywatni wydawcy, przy czym dla wielu z nich działalność wydawnicza była działalnością uboczną, czasem kończąca się na wydaniu kilku książek. Książki, czasopisma i inne typy publikacji stały się towarem, a działalność wydawnicza rodzajem usług opartych na zasadach gospodarki rynkowej. Od tego momentu praktycznie nie istniały żadne przeszkody w zarejestrowaniu firmy wydawniczej czy poligraficznej, a także w zakupie praw autorskich oraz wydawaniu dzieł polskich lub zagranicznych, książek czy czasopism. Przypomnijmy też, że w maju 1990 r. zlikwidowano Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, czyli urzędową cenzurę, co umożliwiło prowadzenie swobodnej działalności wydawniczej².

Od roku 1990 na rynku wydawniczym zaczęły zachodzić zmiany nie tylko jakościowe, ale przede wszystkim ilościowe – zwiększyła się istotnie liczba wydawców oraz wydawanych książek i czasopism, zmniejszały się natomiast nakłady, zmieniała się dynamika produkcji książek i czasopism, zmieniały się też proporcje udziału piśmiennictwa polskiego i przekładów. Tendencje rozwojowe rynku czasopism i książek naukowych po 1990 r. w aspekcie statystycznym

¹ O sytuacji pisarzy w PRL zob. np.: T. Mielczarek: *Pisarze w PRL: „pieszczochy władzy” czy ofiary systemu? W: Niewygodne dla władzy: ograniczanie wolności słowa na ziemiach polskich w XIX i XX w.* Zbiór studiów pod red. Doroty Degen i Jacka Gzelli. Toruń 2010, s. 213-231.

² O początkowym okresie zmian na rynku wydawców zob. m.in. M. Tobera: *Rynek książki w Polsce (1989-2000)*. „Przegląd Biblioteczny” 2001, z. 3, s. 237-241 oraz J. Sadowska: *Wybrane aspekty polskiego rynku wydawniczego po 1989 r. w świetle statystyki*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2004, nr 2, s. 30-40.

opisała Małgorzata Korczyńska-Derkacz³. Statystyczny obraz przekładów książek obcych na język polski był tematem artykułu Anny Musioł⁴. Przedmiotem przedstawionego tekstu jest książka literacka rozpatrywana z podobnego punktu widzenia, tj. ukazania tendencji rozwojowych na podstawie danych liczbowych. Źródłem analizy są dane zawarte w roczniku statystycznym „Ruch Wydawniczy w Liczbach” z lat 1990-2010, opracowywanym w Bibliotece Narodowej na podstawie bieżącej bibliografii narodowej i egzemplarza obowiązkowego dokumentów dostarczanych przez wydawców. Za punkt odniesienia przyjęto rok 1990, choć czasami porównawczo przytaczane są dane z całego okresu powojennego (1944-2010)⁵.

Dane liczbowe potwierdzają stały wzrost ogólnej liczby książek, jak również książek z literatury pięknej. Porównując wysokość produkcji wydawniczej z pierwszego roku po transformacji społeczno-ustrojowej i 2010 r. można stwierdzić, że w okresie 20 lat od wprowadzenia wolnego rynku liczba wydawanych książek prawie potroiła się, natomiast liczba książek literackich wzrosła prawie czterokrotnie. Średnio książki literackie stanowią jedną piątą wszystkich wydawanych w tym czasie książek, choć w poszczególnych latach występowały wahania dochodzące prawie do 6 punktów (najniższy wskaźnik w 2000 r., niskie w 1996 i 2002, najwyższy w 1993 i 1998). Szczegóły ilustruje tabela 1 i wykres 1.

Tabela 1

Liczba książek ogółem oraz literatury pięknej w latach 1990-2010

Rok	Liczba książek ogółem	Liczba książek literatury pięknej	Wskaźnik % literatury pięknej do książek ogółem
1990	10242	1573	15,3
1991	10688	1996	18,7
1992*	10915	2430	22,3
1993*	10657	2484	23,3
1994*	13442	3001	22,3
1995	11925	2556	21,4
1996	14104	2397	17,0
1997	15996	3365	21,0
1998	16462	3839	23,3
1999	19192	3560	18,5
2000	21647	4018	18,6

³ M. Korczyńska-Derkacz: *Książka naukowa w Polsce w latach 1991-2005 – tendencje rozwojowe*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2006, nr 2, s. 91-108; Także: *Tendencje rozwojowe polskiego czasopiśmiennictwa naukowego w latach 1991-2005*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2006, nr 1, s. 75-92.

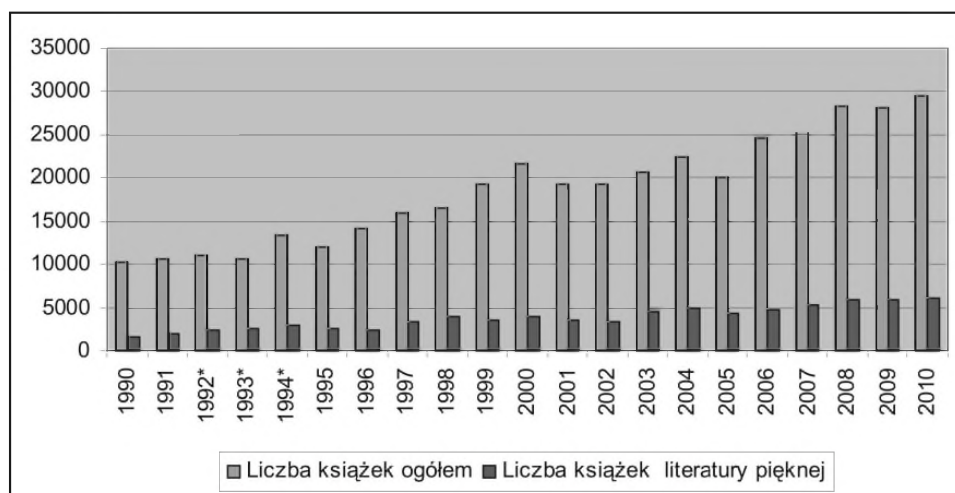
⁴ A. Musioł: *Książka zagraniczna w Polsce w latach 1991-2010 w świetle statystyki*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2011, nr 2, s. 89-101.

⁵ W odniesieniu do lat 1992-1994 niektóre dane szczegółowe zawarte w rocznikach 1992, 1993, 1994 „Ruchu Wydawniczego w Liczbach” obarczone są kilkuprocentowym błędem. Zostały one skorygowane w zestawieniach retrospektywnych oraz w tablicach zawartych w uwagach wstępnych do „Ruchu Wydawniczego w Liczbach” 2004, R. 50, s. 5-12, nie zostały jednak skorygowane w odniesieniu do przekładów.

2001	19189	3523	18,3
2002	19246	3303	17,2
2003	20681	4429	21,4
2004	22475	4973	22,1
2005	19999	4308	21,5
2006	24640	4782	19,4
2007	25226	5334	21,1
2008	28248	5935	21,0
2009	28128	5884	20,9
2010	29539	6190	20,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Ruchu Wydawniczego w Liczbach”.

* Uwzględniono skorygowaną liczbę książek w latach 1992-1994⁶.

Wykres 1. Książki literackie na tle książek ogółem

Warto też spojrzeć na rozkład liczbowy książek w podziale na trzy podstawowe typy: książki naukowe, popularne i literaturę piękną. Ilustruje to tabela 2 i wykres 2.

Tabela 2

Liczba książek według typów

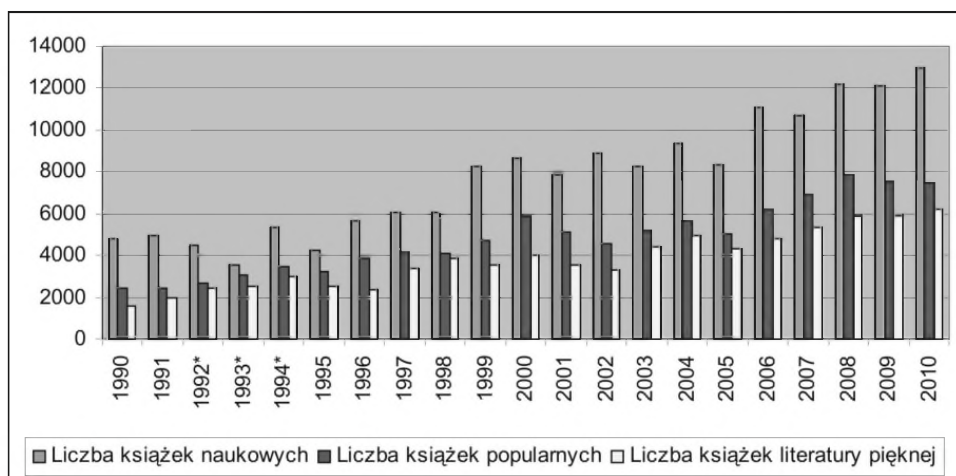
Rok	Liczba książek naukowych	Liczba książek popularnych	Liczba książek literatury pięknej
1990	4801	2444	1573
1991	4965	2447	1996
1992*	4518	2694	2430
1993*	3569	3037	2484
1994*	5341	3500	3001
1995	4270	3227	2556

⁶ Zob. Uwagi wstępne, „Ruch Wydawniczy w Liczbach” 2004, R. 50, s. 5-12 oraz tablica 40.

1996	5671	3885	2397
1997	6039	4135	3365
1998	6089	4089	3839
1999	8289	4757	3560
2000	8625	5890	4018
2001	7867	5120	3523
2002	8850	4530	3303
2003	8257	5159	4429
2004	9329	5654	4973
2005	8366	4999	4308
2006	11126	6198	4782
2007	10662	6927	5334
2008	12158	7827	5935
2009	12140	7588	5884
2010	13015	7493	6190

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Ruchu Wydawniczego w Liczbach”.

* Zob. uwagi do tabeli 1.

Wykres 2. Książki według typów

Jak widać, najbardziej intensywnie rozwijała się książka naukowa, w drugiej kolejności książka popularna. Nieco niższy wskaźnik rozwoju ma książka literacka. W porównaniu z rokiem 1990 wszystkie typy książek wykazują tendencję wzrostową.

Książka literacka

Analiza proporcji liczby książek literackich polskich i obcych w latach 1990-2010 wskazuje wyraźne zmniejszanie się liczby tytułów autorów polskich w stosunku do autorów obcych (tab. 3). O ile przed rokiem 1990 wskaźnik ten kształ-

tował się w proporcjach ok. 75% (literatura polska) do 25% (literatura obca), to po roku 1990 proporcje te zaczynają się zdecydowanie zmieniać na korzyść literatury obcej. W roku 2010 literatura obca osiągnęła 58,5%.

Tabela 3

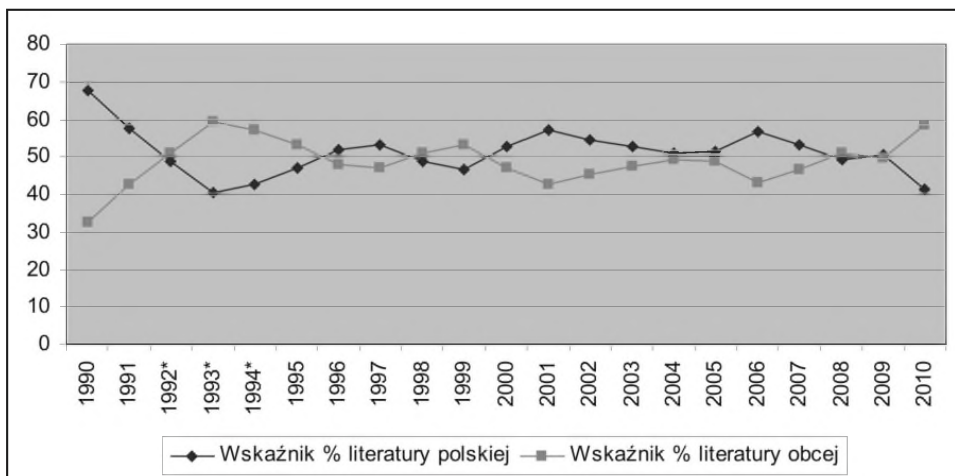
Liczba książek literatury pięknej autorów polskich i obcych

Rok	Autorzy polscy	Autorzy obcy	Wskaźnik % literatury polskiej	Wskaźnik % literatury obcej
1990	1061	512	67,5	32,5
1991	1148	848	57,5	42,5
1992*	1164	1215	48,9	51,1
1993*	959	1411	40,5	59,5
1994*	1143	1528	42,8	57,2
1995	1199	1357	46,9	53,1
1996	1271	1126	52,0	48,0
1997	1783	1582	53,0	47,0
1998	1872	1967	48,8	51,2
1999	1898	1662	46,7	53,3
2000	2122	1896	52,8	47,2
2001	2016	1507	57,2	42,8
2002	1805	1498	54,6	45,4
2003	2336	2093	52,7	47,3
2004	2528	2445	50,8	49,2
2005	2215	2093	51,4	48,6
2006	2721	2061	56,9	43,1
2007	2837	2497	53,2	46,8
2008	2915	3020	49,1	50,9
2009	2972	2912	50,5	49,5
2010	2571	2137	41,5	58,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Ruchu Wydawniczego w Liczbach”.

* Dane z lat 1992-1994 nieskorygowane, przejęte z poszczególnych roczników.

W wielu latach wskaźnik literatury obcej oscylował w granicach 50%. Praktycznie można więc uznać, że stosunek liczby książek literatury polskiej i obcej kształtował się po roku 1990 jak 1:1. Zainteresowanie literaturą piękną zagraniczną jest, jak się wydaje, wynikiem „odreagowania” czytelników na ograniczenia okresu polityki wydawniczej realizowanej centralnie przez czynniki państwowe w okresie PRL. Jest to także bezpośredni efekt łatwości w indywidualnym zakupie praw autorskich do dzieł zagranicznych.

Wykres 3. Wskaźniki procentowe literatury pięknej autorów polskich i obcych

Interesujące jest spojrzenie na języki oryginałów, zwłaszcza jeśli porównamy je z okresem wcześniejszym. Przede wszystkim można powiedzieć, że liczba przekładów w poszczególnych dekadach do lat dziewięćdziesiątych była dość stabilna, natomiast w ostatniej dekadzie przekłady stanowią 56% przekładów z całego okresu 1944-2010. Inaczej mówiąc, w ostatniej dekadzie wydano więcej przekładów niż w ciągu poprzednich 50 lat. Jeśli chodzi o języki oryginału, to w porównaniu z pierwszą dekadą powojenną (1944-1955) widoczny jest siedmiokrotny wzrost liczby tłumaczeń z języka angielskiego, co jest niewątpliwie skutkiem ekspansji globalnej tego języka, a także aktywności literackiej pisarzy amerykańskich, brytyjskich, australijskich, kanadyjskich. Drugie spostrzeżenie, to ponad trzykrotny spadek przekładów z języka rosyjskiego⁷, o czym zapewne zdecydowały obiekcje wydawców wynikające z przeszłości, gdy literatura rosyjska (i narodów ZSRR) ze względów ideologicznych i politycznych była tłumaczona i wydawana częściej niż literatura krajów zachodnich. Kolejna uwaga, to prawie sześciokrotny wzrost liczby przekładów z języka niemieckiego (wcześniej ograniczenia w przekładach literatury RFN) i ponad czterokrotny z francuskiego, choć w liczebności przekładów przewagę ma literatura francuskojęzyczna. Szczegóły ilustruje tabela 4.

⁷ Trzeba jednak uwzględnić fakt, że do czasu rozpadu ZSRR statystyka wydawnicza włączała tu także książki w innych językach republik radzieckich, dlatego wskaźniki te w rzeczywistości mogą być nieco korzystniejsze.

Przekłady literatury pięknej obcej na język polski w latach 1944-2010
według najbardziej popularnych języków

Lata	Przekłady literackie ogółem	Z języka angielskiego	Z języka francuskiego	Z języka niemieckiego	Z języka rosyjskiego
1944-2010	54817	29721	5015	4141	5852
1944-1955	4340	680	504	307	2257
1956-1965	3761	970	596	434	931
1966-1975	3580	989	418	371	762
1976-1985	3592	854	396	367	732
1986-1995	8577	5095	790	824	551
1996-2010	30967	21133	2309	1838	619

Źródło: „Ruch Wydawniczy w Liczbach” 2010, R. 56, tab. 43.

Ze względu na kraje pochodzenia literatury pięknej, największy udział ma literatura amerykańska i brytyjska, na trzecim miejscu jest literatura francuska, na czwartym niemiecka. Zwraca uwagę zainteresowanie literaturą norweską, która rozpoczynała w 1990 r. liczbą 5 tytułów, by w latach 2009-2010 dojść do 290 tytułów. Zwiększyło się też wyraźnie zainteresowanie wydawców (a więc i czytelników) literaturą hiszpańską (choć już w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych wydawano sporo literatury iberoamerykańskiej), szwedzką, włoską, kanadyjską, australijską. Dla porównania liczba książek literatury pięknej z wybranych krajów w kilku wybranych latach (tab. 5).

Tabela 5

Literatura piękna obca według wybranych krajów pochodzenia autora
w latach 1990-1991, 1995-1996, 2000-2001, 2005-2006, 2009-2010

Kraj	Liczba książek w latach				
	1990-1991	1995-1996	2000-2001	2005-2006	2009-2010
Australia	4	15	15	69	89
Austria	10	21	30	35	30
Belgia	31	26	35	100	55
Czechosłowacja	34	14	39	31	54
Dania	13	13	19	28	24
Finlandia	9	11	–	20	16
Francja	161	130	199	241	361
Hiszpania	7	17	44	66	132
Kanada	39	121	119	79	112
Niemcy	127	185	170	207	299
Norwegia	5	43	62	47	290
Stany Zjednoczone	362	951	1390	1520	1900
Szwecja	23	25	51	48	151
Wielka Brytania	329	590	705	915	1413
Włochy	28	46	109	124	171
ZSRR/Rosja	88	51	72	122	118

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Ruchu Wydawniczego w Liczbach”.

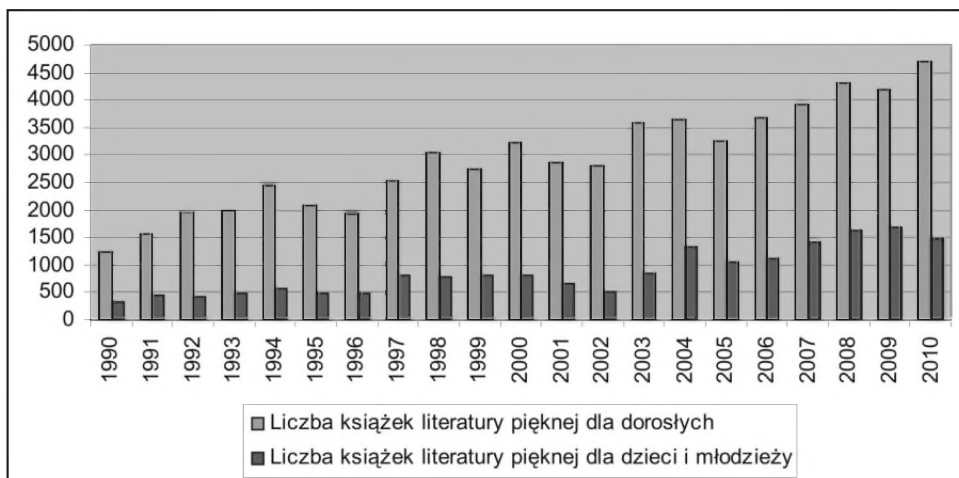
Porównując udział literatury dla dzieci i młodzieży oraz literatury dla dorosłych można stwierdzić, że w latach dziewięćdziesiątych wskaźnik kształtował się w proporcjach ok. 80% (literatura dla dorosłych) do ok. 20% (dla dzieci i młodzieży, z wyjątkiem 1997 r.). Po krótkotrwałym spadku w końcu lat dziewięćdziesiątych wskaźnik literatury dla dorosłych wzrósł ponownie w okresie 2001-2003, ale już od roku 2004 zauważalna jest wyraźna tendencja wzrostowa literatury dla dzieci i młodzieży, sięgająca prawie 29% w 2009 r. Szczegóły ilustruje tabela 6 oraz wykres 4.

Tabela 6

Literatura piękna dla dorosłych oraz dla dzieci i młodzieży

Rok	Liczba książek literatury pięknej dla dorosłych	Literatura piękna dla dzieci i młodzieży	Wskaźnik % literatury dla dorosłych	Wskaźnik % literatury dla dzieci i młodzieży
1990	1237	336	78,6	21,4
1991	1555	441	77,9	22,1
1992	1966	434	82,1	17,9
1993	2002	482	80,6	19,4
1994	2441	560	77,0	22,9
1995	2065	491	80,8	19,2
1996	1925	472	80,3	19,7
1997	2538	827	75,4	24,6
1998	3043	796	79,3	20,7
1999	2755	805	77,4	22,6
2000	3208	810	77,0	23,0
2001	2868	655	81,4	18,6
2002	2802	501	84,8	15,2
2003	3590	839	81,0	18,9
2004	3654	1319	73,5	26,5
2005	3252	1056	75,5	24,5
2006	3679	1103	76,9	23,1
2007	3909	1425	73,3	26,7
2008	4316	1619	72,7	27,3
2009	4185	1699	71,1	28,9
2010	4708	1482	76,0	23,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Ruchu Wydawniczego w Liczbach”.

Wykres 4. Literatura piękna dla dorosłych i literatura piękna dla dzieci i młodzieży

Pisarze polscy i edycje ich dzieł

Warto też spojrzeć na liczbę wydań dzieł poszczególnych pisarzy polskich i zagranicznych oraz na konkretne dzieła w perspektywie całego okresu powojennego 1944-2010, po transformacji społeczno-ustrojowej, tj. w okresie 1991-2010⁸ oraz w roku 2010. Jest to w jakimś stopniu odzwierciedlenie zainteresowania czytelniczego twórczością literacką konkretnych pisarzy i konkretnymi dziełami.

Lista rangowa polskich pisarzy według liczby wydań (ponad 300) ich dzieł w latach 1944-2010

- Henryk Sienkiewicz – 946 wydań
- Józef Ignacy Kraszewski – 642
- Adam Mickiewicz – 602
- Bolesław Prus – 590
- Stefan Żeromski – 543
- Maria Konopnicka – 530
- Jan Brzechwa – 495
- Juliusz Słowacki – 390
- Julian Tuwim – 368
- Ewa Szemberg-Zarembina – 312
- Eliza Orzeszkowa – 310
- Mieczysław Maliński – 309

⁸ Przyjęcie jako początkowego roku 1991 jest uwarunkowane brakiem indywidualnych danych dla części autorów, a zwłaszcza tytułów dzieł w „Ruchu Wydawniczym w Liczbach”. Dane za rok 1990 podane są łącznie za okres 1986-1990.

Pisarze, z wyjątkiem ostatniego, M. Malińskiego (autor książek o papieżu Janie Pawle II), należą do polskiej klasyki, a ich książki w większości były lekturami szkolnymi, co miało istotny wpływ na liczbę wydań.

Lista rangowa polskich pisarzy według liczby wydań (ponad 100) ich dzieł w latach 1991-2010

Henryk Sienkiewicz – 394 wydania
Jan Twardowski – 270
Adam Mickiewicz – 236
Maria Konopnicka – 234
Joanna Chmielewska – 216
Julian Tuwim – 186
Mieczysław Maliński – 176
Ewa Stadtmüller – 173
Stefan Żeromski – 170
Jan Brzechwa – 165
Bolesław Prus – 165
Ryszard Kapuściński – 151
Stanisław Lem – 137
Kornel Makuszyński – 125
Bogumiła Konstancja Załęska – 114
Aleksander Fredro – 106
Juliusz Słowacki – 105

Na liście pisarzy, którzy w latach 1991-2010 mieli ponad 100 wydań swoich dzieł znaleźli się autorzy cieszący się powodzeniem czytelników w całym okresie powojennym (Sienkiewicz, Mickiewicz, Żeromski, Prus, Słowacki, Fredro), znani autorzy książek dla dzieci i młodzieży (Konopnicka, Tuwim, Brzechwa, Makuszyński). Ale nie znalazł się na niej już J. I. Kraszewski, a także E. Orzeszkowa. Pojawiły się natomiast zupełnie nowe nazwiska bardzo wysoko notowane, jak: ksiądz Jan Twardowski – poeta, Joanna Chmielewska – autorka powieści typu kryminalnego, Ewa Stadtmüller – autorka książek dla dzieci, Ryszard Kapuściński – autor popularnych reportaży zagranicznych, Stanisław Lem – najwybitniejszy polski przedstawiciel powieści science fiction, Bogumiła Konstancja Załęska – poetka.

Lista rangowa polskich pisarzy według liczby wydań (ponad 5) w 2010 r.

Marian Piotr Rawinis – 36 wydań
Andrzej Juliusz Sarwa – 18
Joanna Chmielewska – 18
Tadeusz Konwicki – 13
Stanisław Lem – 8
Andrzej Pilipiuk – 8

Ewa Skarżyńska – 8
Jan Twardowski – 7
Maria Nurowska – 6
Beata Ostrowicka – 6
Jacek Piekara – 6

Jak widać, dwa pierwsze miejsca z wysoką liczbą wydań zajmują nowi pisarze: Rawinis i Sarwa. Dorównuje im Chmielewska.

Lista rangowa najczęściej wydawanych (ponad 30 wydań) dzieł polskich pisarzy w latach 1991-2010

Henryk Sienkiewicz *W pustyni i w puszczy* – 74 wydania
Adam Mickiewicz *Pan Tadeusz* – 73
Henryk Jerzy Chmielewski *Tytus, Romek i A'Tomek* – 57
Henryk Sienkiewicz *Quo vadis* – 51
Aleksander Fredro *Zemsta* – 45
Henryk Sienkiewicz *Krzyżacy* – 45
Maria Konopnicka *O krasnoludkach i sierotce Marysi* – 41
Adam Mickiewicz *Dziady* – 40
Henryk Sienkiewicz *Ogniem i mieczem* – 38
Stefan Żeromski *Szyfowe prace* – 37
Henryk Sienkiewicz *Janko Muzykant* – 35
Stanisław Wyspiański *Wesele* – 35
Henryk Sienkiewicz *Latarnik* – 34
Henryk Sienkiewicz *Potop* – 33
Henryk Sienkiewicz *Pan Wołodyjowski* – 32
Bolesław Prus *Lalka* – 31

Dzieła najczęściej wydawane w latach 1991-2010 w większości są lekturami szkolnymi (*Pan Tadeusz*, *Zemsta*, *Dziady*, *Szyfowe prace*, *Janko Muzykant*, *Latarnik*, *Wesele*, *Lalka*, *Odprawa posłów greckich*). Interesujący wyjątek stanowi komiks Henryka Chmielewskiego *Tytus, Romek i A'Tomek* oraz książka Marii Konopnickiej *O krasnoludkach i sierotce Marysi*. Jak widać, zainteresowaniem cieszą się książki Henryka Sienkiewicza, które tylko w części są lub były lekturami szkolnymi.

Trzeba też zwrócić uwagę na niektóre nazwiska polskich pisarzy, których dzieła po roku 1990 nie były wydawane lub wydawano pojedyncze tytuły. Można przypuszczać, że czytelnicy nie są już zainteresowani ich twórczością, ale też trzeba pamiętać, że ich dzieła wydawane dawniej w wysokich nakładach są dostępne w bibliotekach. Do grupy niewydawanych należą dosyć znani pisarze, jak np.: Halina Auderska, Helena Bobińska, Helena Boguszewska, Tadeusz Breza, Janina Broniewska, Stanisław Ryszard Dobrowolski, Wanda Grodzieńska, Tadeusz Hołuj, Ireneusz Iredyński, Anna Kowalska, Kazimierz Koźniewski, Sławomir Krysa, Jan Edward Kucharski, Jalu Kurek, Hanna Mortkowicz-Olczakowa, Jan Edmund Osmańczyk, Leon Pasternak, Michał Rusinek, Irena Tuwim, Wanda Wasilewska, Jan Wiktor, Hanna Zdzitowiecka.

Pisarze obcy i edycje ich dzieł

Podobna analiza przeprowadzona dla twórczości pisarzy zagranicznych wskazuje, że tu także w ostatnich 20 latach są autorzy cieszący się niezmiennym zainteresowaniem czytelników, ale pojawiły się także nowe, wysoko notowane nazwiska.

Lista rangowa pisarzy obcych według liczby wydań (ponad 150) ich dzieł w latach 1944-2010

Lucy Maud Montgomery – 327 wydań
William Shakespeare – 312
Agatha Christie – 309
Hans Christian Andersen – 279
Astrid Lindgren – 267
Walt Disney – 257
Danielle Steel – 246
Jules Verne – 244
Margit Sandemo – 241
Nora Roberts – 211
Hedwig Courts-Mahler – 188
Jack London – 187
Mark Twain – 186
Graham Masterton – 171
Honore de Balzac – 164
Joseph Conrad – 164
Stephen King – 156
Karl May – 153
Gool Van – 153

Wśród autorów o najwyższej i wysokiej liczbie wydań dzieł są klasycy literatury dziecięcej (W. Disney), młodzieżowej (L. M. Montgomery, A. Lindgren, J. Verne, M. Twain, K. May), autorka klasycznych kryminałów A. Christie, niemiecka autorka powieści psychologiczno-romansowych H. Courts-Mahler, autorzy książek przygodowych (J. London, J. Conrad, K. May). Wśród nowych autorów warto odnotować wysoką pozycję amerykańskich autorek romansów Danielle Steel i Nory Roberts oraz norweskiej pisarki Margit Sandemo – autorki serii Saga o Ludziach Lodu.

Lista rangowa pisarzy obcych według liczby wydań (ponad 100) ich dzieł w latach 1991-2010

Agatha Christie – 279 wydań
Lucy Maud Montgomery – 253
Walt Disney – 243

Margit Sandemo – 241*⁹
Danielle Steel – 237
Astrid Lindgren – 225
Nora Roberts – 211*
Graham Masterton – 166
Hedwig Courts-Mahler – 162
Hans Ch. Andersen – 156
Stephen King – 153
Gool Van – 153
Robin Cook – 140
William Wharton – 138
Barbara Cartland – 131*
Karl May – 130*
William Shakespeare – 123
Jules Verne – 123
Frances Burnett – 102
Jonathan Caroll – 101

Na liście tej znajduje się połowa pisarzy, którzy karierę literacką rozpoczęli w przeszłości (Christie, Montgomery, Disney, Lindgren, Courts-Mahler, Andersen, Verne, May, Burnett, Shakespeare) i pisarze współcześni, których twórczość w większości przypada na ostatnie trzydziestolecie, przy czym część z nich zajmuje bardzo wysokie pozycje na liście rangowej, jak wspomniane już amerykańskie autorki powieści dla kobiet (Danielle Steel i Nora Roberts) oraz Norweżka Margit Sandemo, brytyjski autor horrorów Graham Masterton, amerykański pisarz powieści grozy Stephen King, autor thrillerów Robin Cook czy autor książek dla dzieci Gool Van.

Lista rangowa pisarzy obcych według liczby wydań (ponad 5) w 2010 r.

Frid Ingulstad – 54 wydania
Trine Angelsen – 30
Ann-Christin Gjersøe – 23
Robert Muchamore – 13
Danielle Steel – 13
Anne Rice – 12
Terry Goodkind – 11
Agatha Christie – 9
Robin Cook – 9
Henning Mankell – 9
Gabriel Garcia Marquez – 8
Nora Roberts – 8
Diana Gabaldon – 7
Stephen King – 7
Jules Verne – 6

⁹ W przypadkach oznaczonych gwiazdką może być niewielki błąd wynikający z grupowego podania liczby wydań za okres 1986-1995.

Jak widać z przedstawionej listy, z wyjątkiem A. Christie, J. Verne'a, G. G. Marqueza, mamy tu już zdecydowaną przewagę nowych autorów, przy czym zwraca uwagę zainteresowanie polskich czytelników literaturą norweską – trzy pierwsze miejsca zajmują pisarki norweskie.

Lista rangowa najczęściej wydawanych (ponad 40 wydań) dzieł pisarzy obcych w latach 1944-2010

- Hans Ch. Andersen: *Baśnie* – 123 wydania
Daniel Defoe: *Robinson Crusoe* – 97
Jacob i Wilhelm Grimm: *Baśnie* – 70
Carlo Collodi: *Pinokio* – 64
Mark Twain: *Przygody Tomka Sawyerera* – 61
Sofokles: *Antygona* – 60
Frances Burnett: *Tajemniczy ogród* – 58
William Shakespeare: *Makbet* – 57
William Shakespeare: *Hamlet* – 55
Lucy M. Montgomery: *Ania z Zielonego Wzgórza* – 51
Antoine de Saint-Exupery: *Mały Książę* – 50
Mark Twain: *Królewicz i żebrak* – 48
Alan A. Milne: *Kubuś Puchatek* – 47
William Shakespeare: *Romeo i Julia* – 47
Jules Verne: *W 80 dni dookoła świata* – 46
Hans Ch. Andersen: *Calineczka* – *Brzydkie kaczątko* – *Dziecię elfów* – 44
Molier: *Świętoszek* – 44
Charles Dickens: *Opowieść wigilijna* – 43
Ferenc Molnar: *Chłopcy z Placu Broni* – 41
Robert L. Stevenson: *Wyspa skarbów* – 41

Warto zauważyć, że wśród najczęściej wydawanych tytułów są nazwiska znanych pisarzy książek dla dzieci i młodzieży: Andersen, bracia Grimm, Montgomery, Verne, Twain, Collodi, Burnett, Milne, Molnar, Defoe. Książki tych autorów cieszyły się powodzeniem także przed rokiem 1990. Trzeba jednak zwrócić uwagę, że część z nich to lektury szkolne, co sprawia, że były częściej wydawane (książki Shakespeare'a, Sofoklesa, Moliera). Niemniej jednak w grupie tej znajdują się książki, które interesują kolejne pokolenia, zwłaszcza młodych czytelników, a potwierdzają to wydania z ostatnich 20 lat. Do takich dzieł należą z pewnością: *Pinokio*, *Ania z Zielonego Wzgórza*, *Przygody Tomka Sawyerera*, *Mały Książę*, *Kubuś Puchatek*, *Dzieci z Bullerbyn* czy *W 80 dni dookoła świata*. Warto też podkreślić wysokie miejsce w latach 1991-2010 *Mistrza i Małgorzaty* M. Bułhakowa.

Lista rangowa najczęściej wydawanych (ponad 20 wydań) dzieł pisarzy obcych w latach 1991-2010

Hans Ch. Andersen *Baśnie* – 75 wydań
Daniel Defoe *Robinson Crusoe* – 58
Jacob i Wilhelm Grimm *Baśnie* – 53
Frances Burnett *Tajemniczy ogród* – 46
Carlo Collodi *Pinokio* – 45
Lucy Maud Montgomery *Ania z Zielonego Wzgórza* – 40
Mark Twain *Przygody Tomka Sawyer* – 36
Antoine Saint-Exupery *Mały książę* – 35
Charles Dickens *Opowieść wigilijna* – 34
Sofokles *Antygona* – 31
William Shakespeare *Romeo i Julia* – 30
Hans Ch. Andersen *Calineczka – dziecię elfów* – 28
Joseph Bedier *Dzieje Tristana i Izoldy* – 28
Michaił Bułhakow *Mistrz i Małgorzata* – 28
Alan Alexander Milne *Kubuś Puchatek* – 28
William Shakespeare *Makbet* – 28
Frances Burnett *Mała księżniczka* – 26
Jules Verne *W 80 dni dookoła świata* – 25
Astrid Lindgren *Dzieci z Bullerbyn* – 24
Charles Perrault *Bajki* – 24
Robert Louis Stevenson *Wyspa skarbów* – 24
William Shakespeare *Hamlet* – 24
Lewis Carroll *Alicja w krainie czarów* – 23
Alan Alexander Milne *Chatka Puchatka* – 23

Rynek wydawniczy po roku 1990 zmienił się i niektórzy popularni do tej pory wśród wydawców pisarze zagraniczni przestali być poszukiwani przez czytelników. Należą do nich: Louis Aragon, Korniej Czukowski, Jan Drda, Aleksander Fadiejew, Juliusz Fučík, Arkady Gajdar, Maksym Gorki, Daniel Granin, Aleksander Grin, Walentyn Katajew, Michaił Lermontow, Maurice Maeterlinck, Heinrich Mann, Bruce Marshall, Francais Mauriac, Martin Andersen Nexö, Konstanty Paustowski, Borys Polewoj, Anna Seghers, George Bernard Shaw, Konstanty Simonow, Władimir Tendriakow, Aleksiej Tołstoj, Iwan Turgeniew, Ethel Lilian Voynich, Anatolij Winogradow. Jak widać, w grupie tej znalazło się najwięcej pisarzy rosyjskich, których twórczość, zwłaszcza w latach czterdziestych i pięćdziesiątych, była często wydawana. Dziś z tej listy na rynku książki pojawiają się pojedyncze tytuły wymienionych autorów.

Wnioski

Analiza statystyczna literatury pięknej w Polsce po 1990 r. pozwala stwierdzić, że liczba książek literackich w ciągu 20 lat wzrosła czterokrotnie, z 1573 w 1990 r. do 6190 w 2010, ale jednocześnie udział literatury pięknej w ogólnej

liczbie książek wydawanych w tym czasie wzrósł tylko o kilka punktów, kształtując się na poziomie od ok. 16 do ok. 23 punktów (w 1990 – 15,3, w 2010 – 20,9). Zmieniły się natomiast wyraźnie proporcje książek autorów polskich i obcych. O ile przed rokiem 1990 była to relacja 75% polskich do 25% obcych, o tyle w latach późniejszych proporcje te wyrównały się. W przekładach zdecydowaną przewagę ma literatura pochodzenia amerykańskiego i brytyjskiego.

W odniesieniu do polskich autorów pierwsze miejsce w całym okresie powojennym i ostatnim dwudziestolecium zajmuje twórczość Henryka Sienkiewicza, który zdecydowanie dystansuje innych autorów, osiągając w okresie 1944-2010 prawie 950 wydań swoich dzieł. Wysokie miejsca zajmują współcześni autorzy reprezentujący różne gatunki literackie jak: ks. Jan Twardowski (poezja), Joanna Chmielewska (powieść), Henryk Chmielewski (komiks). W przypadku autorów zagranicznych najwyższe miejsca zajmują klasycy książek dla dzieci i młodzieży: Lucy M. Montgomery, Astrid Lindgren, Frances Burnett, Hans Ch. Andersen, również Agatha Christie jako najpopularniejsza autorka powieści kryminalnej, ale pojawiają się nowi autorzy, głównie z kręgu literatury amerykańskiej, brytyjskiej, skandynawskiej. Wysokie miejsca zajmują też polscy i obcy autorzy lektur szkolnych.

Bibliografia

„Ruch Wydawniczy w Liczbach”. Roczniki z lat 1990-2010. Biblioteka Narodowa.

Uwagi wstępne. „Ruch Wydawniczy w Liczbach” 2004, R. 50, Warszawa 2005, s. 5-12.

Opracowania

Korczyńska-Derkacz M.: *Książka naukowa w Polsce w latach 1991-2005 – tendencje rozwojowe*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2006, nr 2, s. 91-108.

Musioł A.: *Książka zagraniczna w Polsce w latach 1991-2010 w świetle statystyki*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2011, nr 2, s. 89-101.

Sadowska J.: *Wybrane aspekty polskiego rynku wydawniczego po 1989 r. w świetle statystyki*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2004, nr 2, s. 30-40.

Summary

The article describes development trends of literature in Poland after social and political transformation. The author presents numbers of literary titles published in Poland in 1990-2010, number of such titles for adult readers and for children and youth, and number of translations. She compiles ranking lists of Polish and foreign authors by editions in 1944-2010 and 1990-2010, as well as ranking lists of Polish and foreign literary titles most often published in Poland in these periods. These data were taken from the statistics “Polish Publishing in Figures” annually for the years 1990-2010, published by the National Library on the base of current national bibliography.